

Johnny Thomsen

Eitt samveldi á vegamóti

»Eitt óskítandi samveldi av frælsum lýðveldum hefur mæta Rússland sjóðað saman í allar ævir...«
Úr tí sovjettska tjóðsönginum.

Í einum landi við meira enn hundrað ógviliga ymskum fólkasögum hevdur verið lögð, um ekki ósemjur og mótsetningar onkuntið stungu seg upp. Men sjálfviti hjá fólki, sum helt seg kenna Sovjetsamveldið rættiliga væl, mundi tað koma óvart, at mótsetningarnir millum tjóðir og einstakar republikkir í Sovjetsamveldinum vóru so hvassir, hóast flestall væl vistu, at ofta varð kávað út yvir spenningarnar.

Her sum í so mongum øðrum færum hefur stýrið hjá Gorbátjov frá undanfarnum stjórnunum arvað fløktar og eftir øllum at døma næstan óloysandi spurningar. Sumt gongur langt aftur í tsaríðina, sumt er eitt úrslit av terrorinum í Stalintíðini, annað er skapt sum frá leið av sovjetstýrinum.

Hvør av teimum fjúrtan ikki-russisku samveldisrepublikkunum og næstan hvørt einasta fólkaslag og hvør minniluti í Sovjetsamveldinum hefur sína søgu, hvat víðurskiptunum við Rússland, Sovjetsamveldið, russarar og onnur fólkaslag víðvikur.

Í einum landi við so nógvum fólkasögum, har eitt fólkaslag, nevniliga russarar, er næstan helvtin av fólkinum, meðan hini í stóð liggja frá einum 40 mill. til nokur frá hundrað, slepst ikki undan, at mentan, mál og politisk áhugamál hjá hesum fólkaslagi verða dominerandi.

Hin vegin so hefur tað ongantið verið nakað persónligt privilegium at verið russari. Russarar liva ikki betur enn fólk annars í Sovjetsamveldinum, ofta verri.

Men her er ikki bara talan um ein mótsetning millum aðalstjórn og samveldisrepublikkir ella millum russarar og onnur fólkaslag. Eisini innan hýsis í teimum ymsu sovjetrepublikkunum eru tungir tjóðskaparspurningar at dragast við.

Í einari blaðgrein er ikki rúm fyri eini viðgerð av teimum sovjettsku tjóðskaparspurningunum út í æsir, lat meg tí taka tvey dømi um tvær republikkir, sum eru ógvuliga ólíkar,

Russarar í Tallinn í Estlandi mótmæla tí teir taka sum eina tjóðskaparliga hóttan. »Nei til tjóðskaparligt stríð, ja til vinarlag millum tjóðirnar« stendur t.d. á paroluni fremst á myndini. Mynd: Fakta om Sovjetunionen nr. 7-8/1989

hvat teimum søguligu, mentunarligu og tjóðskaparligu víðurskiptunum víðvikur, og á tann hátt kanska geva lesarunum eina hómung av, hvussu fløkjasligir hesir spurningar kunnu vera.

Taka vit t.d. Georgia, so bógva har fólkaslag, sum ofta hava verið og hava fælt seg undirkúgað ikki so nógv av russarum og tí sovjettsku aðalstjórnini sum av tí størsta fólkaslagnum í landinum, nevniliga georgiarunum.

Einki bendir á, at tann georgiska tjóðskaparrørsli er sinnað at veita t.d. abkhasum og osetum tey somu rættindi, sum georgiarar sjálvir krevja mótgævis Sovjetsamveldinum. Eftir øllum at døma er ikki áttanin at geva teimum rættindi yvirhevdur.

Við valið til Ovastu Sovjettina í Georgia fekk tjóðskaparfylkingin »Tað runda bordið — Fritt Georgia« 155 limir, kommunistaflokkurin hin 64. Tey sjónarmið, sum verða ferd fram av fylkingini, geva onga ábending um ein ábyrgdarfullan, demokratiskan politikk mótgævis øðrum tjóðum í landinum ella tjans-

heldur móti øðrvisi hugsandi. Tvørturímóti, vinna hennara sjónarmið frama, er ikki óhugsandi, at tað fer at syndra landið, har ymsk fólkaslag hava livað saman í túsund ár og meira.

Tað er tí ikki at undrast á, at hvørki abkhasar ella osetar hava vist nakran serligan eldhuga fyri georgiskum sjálfstýri. Teir vænta sær einki gott í einum sjálfstøðugum Georgia.

Um so er, at eitt sjálfstøðugt Georgia verður sett á stovn, er lítill ivi um, at henda georgiska chauvinisman fer at koma dyggiliga aftur um brekkur.

Venda vit okkum til eina aðra republikk, Ukraine, so eru víðurskiptini har heilt øðrvis.

Nógv tann størsti minnilutin har eru russarar. Hetta er ikki í sjálvum sær nakað óvanligt, í øllum teimum ikki-russisku sovjetrepublikkunum bógva russarar, í summum eru teir bara nokur fá prosent, í onkrari fleiri enn tað upprunaliga fólkslagið. Her er bæði talan um fólk, sum er komin beinleiðis av sovjetstýrisins ávum, og um fólk,

sum eru eftirkomarar av russarum, sum í øldir hava búð á hesum leiðum.

Í pørtum av Ukraine hava russarar búð í nógv ættarlið og fela, at Ukraine eisini er teirra heimland. Søguliga sæð er t.d. Suðurukraine partur av Ukraine bara sum eitt úrslit av russiskum stórveldispolitikki í 18. øld.

Heilt upp til okkara tíð var fólkíð í nógvum býum í Ukraine fyri ein stóran part russiskt (har tað ikki var polskt), meðan bygdinar vóru ukrainskar.

Tann ukrainska tjóðskaparrørsli og -kenslan er uk og hefur ofta havt ílt við at fótað sær. Har afturat kemur, at tað søguliga er stórir munur á Vesturukraine og restini av landinum, eins og tey religiøsu víðurskiptini eru alt annað enn einföld.

Hetta sæst m.a. á skúlagongdini. Um alt Sovjetsamveldið eru skúlar, har tað lokala málið er undirvisingarmál, og skúlar, har russiskt er undirvisingarmál, men málið í republikkini er lærugrein. Í einum landi sum t.d. Ukraine ganga at kalla øll litauisk børn í litauiskmæltum skúlum, aðrastaðni gongur stórir

sjónarmið

Johnny Thomsen,
cand. mag. í russiskum og enskum,
skrivur

partur ella meginparturin av børnunum í russiskum skúlum.

Í hvussu er í ukrainskum býum hava flestall børn, eisini ukrainarar, gingið í russiskmæltum skúlum.

Partar av tí ukrainsku tjóðskaparrørsli gerast nú meira og meira áleypandi móti teimum russarum, sum bógva í landinum, har hava verið ikki so fá dømi um yvirgang og harðskap móti vanligum russarum.

Kortini tykist, sum eisini nógvir ukrainarar hava ílt við at hugsa sær eina framtíð uttan samband við Rússland (hóast tað búskaparliga sæð eingin ivi er um, at Ukraine kanska er tann republikkin, sum best hevði verið før fyri at klára seg einsamøll). Bæði søguliga, mentunarliga og persónliga eru víðurskiptini millum ukrainarar og russarar ikki minni samantvinnað enn víðurskiptini millum føroyingar og danskarar.

Og hetta er ikki bara galdandi fyri russarar og ukrainarar. Hesi víðurskiptini millum ymsk fólkslag í einum landi hava eisini sett sær spor í aðrar mátar: í miðal er fjórða hvørt hjúnalag í Sovjetsamveldinum blandað. Og hóast stórir munur er frá landsparti til landspart og frá fólkslagi til fólkslag, sigur hetta

eitt sindur um, at tað ikki bara er at siga tað at slita gomul bond — um hesi bondini so ikki altíð vóru serliga væl fagnað.

Framtíðarútlitið fyri Sovjetsamveldið ella tey lond, sum kanska spyrjast burtur úr tí, sum nú er Sovjetsamveldið, er í summum mátar dapurt.

Eins og vit hava sæð í Eystur- og Suðureuropa, bendir nógv á, at gamlir tjóðskaparligir mótsetningar og gamlir spenningar aftur fara at kykna upp og saman við teimum mótsetningum, sum eru komnir í undir sovjetstýrinum, fara at gera leiðina framfyrir trupla og ófriðarliga. Vit hava longu upplivað vápnadar samanbrestir millum fólk frá ymsum fólkasögum, og fryktandi er fyri, at hetta fer at vinda upp á seg.

Eingin lætt loysn er at siggja fyri framman. Grundarlagið undir loysnum, sum koma í lag við vápnamegi og makt, er vøkkult. Tær kunnu kanska í eina tíð forða fyri at ósemjurnar koma fram í ljósmála, men beina fyri teimum kunnu tær ikki.

Lýsingin er framleidd við GEM Publisher Team

ACER 500+

EGINTELDA

8088 CPU - 8 MHz
Seriel/parallel stikk
20 Mb harðdiskur
5,25" diskil
Knappaborð v/102 tastum
14" EGA ltskermur

Kr. 9.995,00

Pr. Teldu Team

Krosshóll 11 • Postsmøga 1144 • 110 Tórshavn
Telefon 17066 • Telefax 16689